

Nr 221.

Av herrar **Ekman** och **Hansson** i Stockholm, om ett personligt arvode åt byråchefen *Johannes Döss*.

Det svenska postverkets utveckling under senare tid karakteriseras av en särdeles kraftig uppgång av verkets penningtrafik, sådan denna förmedlas av rörelsegrenar med mera eller mindre bankmässig prägel, framför allt postsparbanken och postgirot. Båda dessa rörelsegrenar hava utvecklats och tillväxt på ett sätt, som lärer kunna betecknas såsom rekordartat. Ehuru detta förhållande redan torde vara allmänt känt, må dock några siffror anföras, som äro ägnade att bevisa riktigheten av påståendet ifråga (i efterföljande sammanställning angivas beloppen i miljontal kronor).

År	Insättningar o. uttagningar i postsparbanken	Inbetalningar o. utbetalningar i postgirot	Summa i postsparbanken o. postgirot omsatta belopp	Vid årets slut i postsparbanken o. postgirot inestående kontobehållning
1884 ¹⁾	1,4	—	1,4	0,8
1890	11,2	—	11,2	13,0
1900	32,6	—	32,6	56,5
1910	26,4	—	26,4	46,3
1920	53,8	—	53,8	84,4
1922	75,6	—	75,6	118,7
1923 ²⁾	83,5	—	83,5	134,6
1925 ³⁾	106,1	667,1	773,2	176,6
1926	134,1	1.480,1	1.614,2	207,8
1927	155,7	2.629,8	2.785,5	233,0
1928	178,0	3.732,1	3.910,1	255,9
1929	264,0	4.812,1	5.076,1	325,2

¹⁾ Postsparbankens första verksamhetsår.

²⁾ Postsparbankens första verksamhetsår efter omorganisationen.

³⁾ Postgirots första verksamhetsår.

Ett annat mått på postsparbankens och postgirots omfattning är antalet postsparbanks- respektive postgirotkonton. Detta är för närvarande i runda tal 1,050,000 respektive 35.000.

Bakom dessa siffror ligger uppenbart ett betydelsefullt arbete av alla dem, som haft eller hava med skötseln av postsparbanken och postgirot att skaffa. Främst bland dessa står chefen för generalpoststyrelsens femte byrå, vilken byrå har att såväl öva den närmaste centrala ledningen av postsparbanken och postgirot som även att inom dessa båda rörelsegrenar ombesörja det löpande arbete, som påkallas av kontobokföringen och vad därmed sammanhänger. Ifrågavarande byrå förestås sedan år 1923 av byråchefen Johannes Döss, vilken därå nedlagt ett arbete, som knappast torde kunna överskattas.

Byråchefen Döss tillträdde sin nuvarande befattning såsom en direkt följd av den omorganisation av postsparbanken i förening med bankens inordnande i postverket, som beslöts av 1922 års riksdag för ikraftträdande i och med ingången av år 1923. Att viss omorganisation var nödvändig, hade länge varit uppenbart. Från att ursprungligen hava visat en tillfredsställande utveckling hade nämligen postsparbanken småningom kommit att föra en alltmera tynande tillvaro. Redan år 1920 hade därför Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för kungl. finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag till en fullständig omorganisation av postsparbanken. Bland de fyra sakkunniga, som för ändamålet anlätades, befann sig även herr Döss, vilkens mening och anvisningar otvivelaktigt i väsentliga delar fingo ett uttryck i de sakkunnigas förslag. Enär riksdagsbeslutet om postsparbankens omorganisation anslöt sig till nämnda förslag, lär man därför kunna säga, att postsparbanken, sådan den gestaltat sig på den vid omorganisationen lagda grunden, såväl principiellt som praktiskt fått sin verksamhet utstakad under herr Döss' ledning.

Ifrågavarande omorganisation genomfördes icke utan motstånd från skilda håll. Den betydde också ett radikalt avsteg från tidigare förhållanden. Icke nog med att postsparbanken upphörde såsom självständigt ämbetsverk, även sättet för dess verksamhet omlades i grund. Utåt kännetecknades detta av förenklade och bekvämare former för transaktionerna mellan banken och allmänheten. Det inre arbetet, bokföringen etc., omlades till att ske i former, som dittills varit för statsförvaltningen tämligen främmande. Medan bokföringen tidigare skett för hand, övergick man sålunda vid omorganisationen till modern maskinbokföring, varigenom eljest erforderligt antal tjänstemän i mera kvalificerad ställning kunde väsentligt nedbringas. Det är betecknande, att postsparbankens bokförings- och revisionsavdelningar, som under år 1929 hade att avverka sammanlagt över 3,000,000 insättnings- och uttagningsposter (räntesättningsoperationerna oberäknade), därför behövt sysselsätta i regel endast tre manliga tjänstemän (två revisorer och en post-assistent) såsom arbetschefer för en arbetsstyrka av i genomsnitt 125 personer, utslutande bestående av kvinnliga funktionärer, varav flertalet kontors- eller postbiträden (de senare tillfälligt anställda flickor utan särskild utbildning). Det är tydligt, att genomförandet av denna fullständiga om- och nydaningsprocess under delvis ogynnsamma förhållanden av sin tillskyndare och verk-

ställare krävde omfattande kunskaper, energi, initiativförmåga och hängivenhet för uppgiften. Nu, sedan postsparbanken på den sålunda lagda grunden utvecklats till att bli landets största och, som det vill synas, mest betydelsefulla sparbank, torde ingen, oavsett åsikter ifråga om en eller annan detalj av bankens verksamhet, vilja eller kunna förneka, att omorganisationstanken var riktig och sättet för dess genomförande i hög grad förtjänstfullt. Det torde i detta sammanhang hava sitt intresse att erinra därom, att när 1922 års riksdag — som fann det anmärkningsvärt, att ett bättre ekonomiskt resultat av postsparbankens verksamhet icke tidigare nåtts — icke desto mindre uttalade sig för att banken borde fortsätta sin verksamhet, skedde detta under framhållande av att den viktigaste förutsättningen härför vore, att bankens yttre och inre organisation anpassades efter nutida krav och gäves den största möjliga effektivitet. Efter omorganisationen har också postsparbanken varje år — i motsats till den närmast föregående tiden — kunnat uppvisa ett gott ekonomiskt resultat.

Tvivelsutan torde också de goda erfarenheter, man haft tillfälle att göra beträffande postsparbanken under dess nya ledning, hava väsentligt bidragit därtill, att även postgirot kom att närmast underställas byråchefen Döss, liksom det torde i hög grad hava varit dennes förtjänst, att postgirot över huvud kom till. Såsom bekant hade redan år 1919 de s. k. postcheckkommittéer avgivit ett utlåtande med förslag till införande av postcheckrörelse (praktiskt taget detsamma som postgirotörrelse). Över förslaget yttrade sig vissa myndigheter m. fl., men detsamma föranledde i övrigt ingen åtgärd. Emellertid togs frågan upp på nytt av de förut nämnda postsparbankssakkunniga i deras betänkande angående omorganisation av postsparbanken, vilka dock i förenklings- och besparingssyfte grundligt omformade postcheckkommittéernas förslag. Spörsmålet blev dock icke löst i samband med postsparbankens omorganisation utan först genom beslut av 1924 års riksdag. Beslutet byggde på en kungl. proposition i ämnet, vilken i sin tur anslöt sig till en av generalpoststyrelsen gjord framställning. I sitt beslut uttalade sig riksdagen — med avvikande i denna del från Kungl. Maj:ts proposition — för den nya rörelsegrenens anslutning till generalpoststyrelsens postsparbanksbyrå och postgirobokföringens centralisation att tillsvidare ske endast å denna byrå. Riksdagen hade härmed biträtt den mening byråchefen Döss framfört i särskilt yttrande till generalpoststyrelsens protokoll vid ärendets behandling inom styrelsen.

Liksom fallet varit beträffande postsparbanken, har den hittills vunna erfarenheten ifråga om postgirot bekräftat riktigheten av riksdagens beslut i frågan. Man har åtminstone svårt att nu tänka sig möjligheten av att en annan organisation skulle hava kunnat lämna ens tillnärmelsevis så tillfredsställande resultat som den nuvarande organisationen förmått. De vunna resultaten torde nämligen vida överträffa de förhandsberäkningar rörande postgirot, som gjorts i olika sammanhang. Samma rationaliseringssträvan, som

utmärker postsparbanken i dess nya gestalt, kännetecknar även postgirot. Bokföringsarbetet sker sålunda helt maskinellt och med användning av billigast möjliga arbetskraft. Antalet erforderliga manliga tjänstemän i befälsställning är å postgirokontoret till följd av arbetets beskaffenhet något större än å postsparbankskontoret, men postgirokontorets vida övervägande personalstyrka, omkring 235 personer, utgöres av kvinnliga kontors- och postbiträden.

Sammanlagda antalet å generalpoststyrelsens femte byrå (postsparbanks- och postgirobyrån) anställda personer utgör för närvarande i runt tal 400, därav endast 13 manliga tjänstemän i befälsställning (dessutom 4 äldre revisorer å övergångsstat). Byråchefens närmaste medhjälpare äro en kamrer i 26:e lönegraden och en sekreterare i 24:e lönegraden. Att enbart ledningen av och överinseendet över det dagliga arbetet å en så stor byrå är för byråns chef synnerligen krävande framgår tydligt nog mot bakgrunden i all synnerhet av de siffror, som i det föregående anförts rörande byråns rörelse, vilken därtill är stadd i oavslutlig och kraftig stegring. Det må i detta sammanhang förtjäna erinras, att 1917 års postcheckkommitterade i sitt ovan åberopade betänkande ansågo det nödvändigt, att ledningen av den av kommitterade föreslagna postcheckrörelsen överlättes å en särskild för ändamålet upprättad byrå utan någon annan arbetsuppgift. Och ändock hade postcheckkommitterade icke räknat med vare sig en till byrån centraliserad kontobokföring eller en tillnärmelsevis så kraftig utveckling av den nya rörelsen som fallet i verkligheten blivit.

Man kan säga, att postcheckkommitterade misstogo sig i sina förhandsberäkningar rörande såväl personalstyrka som trafikmängd. Men man kan också säga, att nuvarande enkla och billiga organisationssystem möjliggjorts genom en sådan modernisering och rationalisering av en statlig driftsrörelse, varå exempel icke tidigare givits. Det har ofta, och i viss mån sannolikt med rätta, klagats över den byråkratiska tyngd och långsamhet, som förmenats vara oskiljaktigt förenade med allt vad statsdrift heter. Postsparbanken och postgirot hava visat, att så icke behöver vara fallet. Det har framhållits av postsparbankens och postgirots kunder, att dessa företags stora popularitet hos den allmänhet, de betjäna, och därmed även deras vackra utveckling i väsentlig mån kan tillskrivas den frihet från byråkratiskt tänkande och handlande, den frigjordhet från formtvång och den raska arbetstakt, som äro utmärkande för företagen ifråga. Det kan vara svårt nog att inpassa sådana arbetsformer inom de förhållandevis snäva gränser, som statsdriften erbjuder.

Det ligger i öppen dag, att chefskapet för en byrå, som har en så tung arbetsbörda och så stor personal som fallet är med den nu ifrågavarande byrån i generalpoststyrelsen, måste bliva synnerligen pressande för innehavaren. Det må visserligen vara sant, att han för den omedelbara arbetsledningen och därmed nära sammanhängande bestyr har en värdefull hjälp

av dugliga medarbetare, men givet är, att arbetsförhållandena inom byrån i alla händelser kräva ett fortlöpande personligt intresse jämväl från chefens sida särskilt sedan personalstyrkan vuxit till den grad, att en så obetydlig förenkling i någon detalj av arbetet, som motsvarar en arbetsminskning av endast tio minuter per befattningshavare och arbetsdag, betyder en minskning i byråns driftkostnader av över 10,000 kronor om året.

Den ansvarsfullaste och tyngsta arbetsuppgiften för byråchefen är dock givetvis den, som föranledes av förvaltningen av de stora kapital, som för närvarande innestå i postsparbanks- och postgiroörelserna.

Det må erinras om att byråchefen är föredragande i generalpoststyrelsen i frågor, som, bland annat, beröra postsparbankens och postgirots medelsplaceringar samt storleken av dessas inlåningsräntor. Vid behandlingen av dylika ärenden utgöres generalpoststyrelsen av generaldirektören, förenämnda byråchef och de tre postsparbanksfullmäktige. Frågorna avgöras, i motsats till vad förhållandet är beträffande ärenden i generalpoststyrelsen i allmänhet, kollegialt. Den förberedande behandlingen av dylika ärenden kräver en hög grad av omdömesförmåga, sakkunskap och skicklighet. Det lär icke heller behöva erinras om den roll postsparbankens räntepolitik numera spelar eller förmenas spela i det ekonomiska livet, för att man skall vara villig medgiva, att sådana penningföretag i stora mått som postsparbanken och postgirot av sin närmaste ledare kräva särskilda egenskaper. Det torde tryggt kunna påstås, att postsparbanks- och postgirochefens tjänst tillhör den kategori befattningar, vilka man även i det privata förvärvslivet ofta nog har svårt att tillfredsställande besätta och för vilka lönen utgår icke efter några allmängiltiga normer utan med hänsyn uteslutande till angelägenheten att vid respektive befattning fästa bästa till buds stående förmåga.

Döss är i sin egenskap av byråchef placerad i 30:e lönegraden av den till gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid kommunikationsverken fogade löneplanen och åtnjuter i enlighet därmed för närvarande lön i 32:a löneklassen med 11,460 kronor (utom dyrtidstillägg). Enligt vårt bestämda förmenande är denna löneersättning, med hänsyn till de fordringar, som måste uppställas på innehavaren av befattningen ifråga, alldeles otillräcklig.

Med den utveckling postsparbanken och postgirot undergått, har det tid efter annan visat sig nödvändigt icke blott att utöka antalet befattningar i mera kvalificerad ställning å postsparbanks- och postgirobyrån utan även att uppflytta vissa tjänstemän till högre lönegrader. Senast nästföregående år har generalpoststyrelsen sålunda hos Kungl. Maj:t hemställt, att den å byrån placerade kamrern måtte uppflyttas från 26:e till 27:e lönegraden, sekreteraren från 24:e till 26:e lönegraden, en kontrollörsbefattning omändras till en sekreterartjänst i 24:e lönegraden samt ytterligare en kontrollörsbefattning omändras till en revisorstjänst. Från den 1 juli 1926 uppflyttades kamrern från 24:e till 26:e lönegraden samtidigt som notariebefattningen inom byrån utbyttes mot en sekreterartjänst i 24:e lönegraden. Dessa

förändringar motiverades med den förändrade ställning tjänsterna ifråga undergått genom postgiorörelsens tillkomst. Vissa andra uppflyttningar hava av samma anledning vidtagits. Principiellt samma skäl, som talat för ifrågavarande befattningshavares uppflyttning i lönehänseende — ökat ansvar och ökat arbete — tala dock även för att chefen för ifrågavarande byrå beredes en högre ersättning än den som utgår för närvarande. Man må betänka, att nuvarande placering i lönehänseende på sin tid ansetts motiverad med hänsyn enbart till de med postsparbanken år 1923 förenade byråchefsgöromålen. Sedan dess har postgirot tillkommit — vilken omständighet, såsom nyss framhållits, även föranlett uppflyttning i högre lönegrad av byråns nuvarande kamrer och sekreterare m. fl. — och byråns arbetsbörda tillväxt i den grad, att det bokförda omsättningskapitalet nu är omkring 60 gånger så stort och den förvaltade insättarbehållningen nära 2¹/₂ gånger så stor som motsvarande siffror för år 1923.

Undertecknade vilja härmed icke göra något bestämt uttalande rörande den ställning i lönehänseende m. m., som lämpligen bör för framtiden tillkomma chefen för postsparbanken och postgirot. Denna ställning bör givetvis fastställas med hänsynstagande även till den befogenhet, som reellt och formellt tillkommer eller bör tillkomma innehavaren av ifrågavarande chefsbefattning. Vi tillåta oss i detta sammanhang erinra, att de personer, som år 1922 förordnades av Kungl. Maj:t att i egenskap av sakkunniga biträda generalpoststyrelsen vid arbetet med på styrelsen ankommande åtgärder för postsparbankens inordnande i postverket — numera postsparbanksfullmäktigen K. Eriksson, förre riksgäldsfullmäktigen greve J. G. Lagerbjelke och bankofullmäktigen E. Kristensson — i avgivet, av Kungl. Maj:t infortrat yttrande uttalat sig för att chefen för postsparbanksbyrån, i enlighet med vad Kungl. Maj:t och riksdagen avsett och vilket även syntes vara nödigt och lämpligt, borde tilläggas befogenhet att, enligt honom givna direktiv, i största möjliga utsträckning självständigt avgöra löpande förvaltningsärenden; och borde erforderliga bestämmelser härom meddelas i generalpoststyrelsens arbetsordning. Någon ändring i sagda arbetsordning i nämnda hänseende har dock, enligt vad vi hava oss bekant, ännu icke utfärdats, vilket möjligen beror därpå att man, helt naturligt för övrigt, velat avvakta och se, varåt utvecklingen komme att peka. Klart är väl emellertid att en så stor och omfattande rörelse ej kan på ett tillfredsställande sätt skötas utan att den närmaste chefen — den som har att ansvara för den löpande dagliga förvaltningen — har ett relativt stort mått av rörelsefrihet och bestämmanderätt.

Enligt vårt förmenande kan det icke vara lämpligt eller försvarligt, att ifrågavarande befattning längre bibehålles vid en så låg lönenivå, som för närvarande är fallet. Det synes nämligen icke kunna råda någon delad mening om att den nuvarande placeringen är otillfredsställande. Det har riktigt nog såsom mål för statens lönepolitik framhållits, att staten bör äga relativt få men tillräckligt avlönade tjänstemän. I all synnerhet bör detta

givetvis gälla ifråga om tjänstemän å framskjutna och ansvarsfulla poster och med sådana kvalifikationer, att deras tjänster skulle värderas mycket högt på den privata löne marknaden. Vi måste fördenskull finna det angeläget, att undersökning vidtages i avsikt att klargöra, vilken ställning, som i avlöningshänseende bör givas åt nu ifrågavarande befattning. Denna undersökning bör helt naturligt, såsom av det föregående torde framgå, även innefatta en granskning av den befogenhet, som bör tillkomma dess innehavare, och det sätt, varpå han må äga att utöva sin tjänst m. m. En dylik utredning bör givetvis verkställas genom Kungl. Maj:ts försorg och därav eventuellt föranledda förslag underställas riksdagen.

I avvaktan på en dylik undersöknings resultat måste det emellertid anses skäligen, att den nuvarande postsparbanks- och postgirochefen omedelbart erhåller ett lönetillägg, som med fog kunnat ifrågasättas långt tidigare. Det synes oss därför väl motiverat, att årets riksdag tillerkänner Döss ett personligt arvodestillägg, att utgå för tiden från och med den 1 januari 1930 tillsvidare och så länge han kvarstår i nu innehavande befattning eller annat beslut rörande denna kommer till stånd.

Formen för detta lönetillägg torde lämpligast vara, att det betecknas såsom »personligt arvode». Därigenom betonas, att en rent individuell insats *utöver* den vanliga tjänstemannagärningen ligger till grund för lönetillägget ifråga. Tidigare exempel på ett liknande förfaringssätt saknas icke i statsförvaltningen. Det stadgande i de allmänna avlöningsreglementena, som anger, under vilka förhållanden gratifikationer få utgå, förutsätter tillika, att till enstaka fall av denna art särskilda medel kunna bli anvisade. Genom den av oss föreslagna formen undgår man därför, att ett beslut i enlighet med detta förslag prejudicerar några allmänna lönestegringskrav eller att andra, ej avsedda konsekvenser därav skulle följa.

Såsom skäligen belopp vilja vi föreslå 6,000 kronor. Därmed skulle den till byråchefen Döss årligen utgående lönersättningen — frånsett eventuella dyrtidstillägg på den ordinarie byråchefslönen — räknat i den löneklass, Döss nu tillhör, uppgå till $11,460 + 6,000 = 17,460$ kronor. Jämför man denna inkomst med de löner, som ledarna för bank- och affärsverksamhet av betydligt blygsammare dimensioner uti den allmänna marknaden åtnjuta, kan den icke anses för hög. Skillnaden mellan densamma och den lön, som utgår till generalpoststyrelsens chef, synes också alltjämt vara tillräckligt stor. När därtill i denna inkomst jämväl inrymmes ett starkt motiverat materiellt erkännande för under *förfluten* tid tagna initiativ till och genomförandet av ovan berörda reorganisations- och nyorganisationsplaner, med de lättnader för näringslivets penningförmedling, ökad kontrollmöjlighet för olika slag av kassarörelser m. m., som därav blivit en följd, synes någon befogad erinran mot det föreslagna arvodesbeloppet icke kunna göras.

Det torde också kunna betecknas såsom ett det allmännas intresse, att den statsanställda personalen någon gång får erfara, att verkligt betydelse-

fulla tjänstemannainlägg kunna medföra direkta fördelar också för vederbörande befattningshavare personligen.

Arvodet ifråga torde lämpligen kunna utgå med hälften från postsparbankens och hälften av postgironörelsens medel. Å detta arvode må dyrtidstillägg icke beräknas. Vid dylikt förhållande komme ett bifall till motionen icke att utöva någon omedelbar inverkan på budgetregleringen.

Eventuellt erforderliga föreskrifter för beslutets tillämpning torde utfärdas genom Kungl. Maj:ts försorg.

Med åberopande av vad sålunda anförts, hemställa vi

att riksdagen — under uttalande av önskvärdheten av att utredning, på sätt ovan förordats, rörande i det följande omnämnda befattningshavares löneställning m. m. kommer till stånd — beslutar tillerkänna byråchefen i generalpoststyrelsen Johannes Döss, utöver lönen såsom byråchef, ett årligt »personligt arvode» å 6,000 kronor, att tillvidare utgå, räknat från den 1 januari 1930, så länge Döss kvarstår i sin befattning såsom närmaste chef för postsparbanken och postgironörelsen och annorlunda ej rörande nämnda befattning blivit beslutat.

Stockholm den 21 januari 1930.

Carl Ekman.

P. Albin Hansson.
